

Кисеоник - Миодрага Ђукића 1

Миодраг Ђукић (1938, Прокупље) написао је неколико драма у којима је покушао да одговори на горућа питања српског понашања и српских често трагичних искушења у последњих пола века. У драми Кисеоник² он се бави питањем положаја књижевника у тоталитарном систему, његових тежњи и његовог инсистирања на основним правима уметничког ствараоца. Књижевник Младен Секуловић је због тих захтева проглашен за психички поремећеног човека и стављен у менталну болницу ради испитивања, што подсећ а на фамилијарни совјетски метод контролисања свих жељних слободе. Мада се драма може да односи на сва времена и средине у којима је владао тоталитаризам, постаје очигледно да аутор алудира на своју земљу наших дана кад у самом почетку драме каже, “Догађа се у Београду већ поодавно, а нарочито данас.” (185)

Ђукић је написао Кисеоник почетком осамдесетих година, али је приказивање онемогућ ено одлуком културних комесара и одложено “до даљњег”, јер су у драми препознали алузију на себе и своје диктаторство. Драма је постављена на сцену Народног позоришта у Нишу тек почетком деведесетих. Ђукић се не изјашњава отворено о томе ко је кривац за тежак живот његових сународника. Треба држати на уму да је комад писао када су комунисти још били чврсто на власти и све контролисали. Он се служи вековним средствима писаца који нису могли отворено да кажу да је јаје јаје – сатиром, алузијом, иронијом и алегоријом. И Младен се служи алузијама и езоповским језиком, мада у већини случајева отворено говори онима око себе шта има на уму: “Научи да разликујеш режим од народа и да не хушкаш на мене власт... Народ је стабло, што доказујете ви, а режим је надградња, што доказује сам режим, глуперде, неписмењаци и мрачњаци, ви што користите окриље ноћи да пишате у моје саксије, у моју малу фабрику кисеоника, мој зелени рај, у моју величанствену визију будућности!” (187) Тако кисеоник постаје главна метафора драме. Као што је човеку кисеоник неопходан да дише и да се одржава у животу, тако је и уметнику потребна слобода, тј. кисеоник уметничке судбине. “Ја овде треба да дишем, да трошим кисеоник, много кисеоника... Ја, Младен Секуловић, који не може, који неће, који не пристаје на живот без ваздуха!” (191, 219) Пошто Ђукић поистовећује кисеоник са стваралач ком слободом, књижевно дело добија пуну снагу тек кад је створено у пуној слободи, као што он каже: “Мој роман је квинтесенција позитивних душевних стања и друштвених опредељења. Ја се борим за ваздух!” (192)

Младен се чуди како то да сви људи то не схватају већ пристају да живе на нечистом ваздуху, то јест, без пуне слободе: “Просто ми се чини да је светска наука немоћна да идентификује формулу онога што ми удишемо. Зачудо, многим та смрдљива мешавина прија; трује их и то им одговара. Што се мене тиче, ја се гушим.”(198) Он се гуши и због делатности разних слугерања диктаторских режима, чанколизаца и бескичмењака. Тако се један од њих, Василије ватрогасац, жали да му писци сметају у послу гашења ватре (читај: слободе): “Сви сте ви књижевници исти. Овамо свет спасавате, онамо папирима машете, пожар распаљујете... Све сам писац пироман! Што се мене тиче, њих треба држати на посебним местима, док не прође време, док не застаре, док им врела крв не удари на уста и не отече, да им се трансфузијом поспешује безболнији пут у дубоку старост, од младости старост треба спасавати.”(218) Василије такође оптужује писце, тј. уметнике жељне слободе, да му угрожавају егзистенцију ватрогасца који гаси слободарске тежње: “Ја писца нисам дирао, него је дирао он мене, у мој ваздух, како, бре, не ваља ваздух, кад

сви дишемо, цео народ! Шта би он хтео? Да се боримо за ваздух птицама, да се боримо за реке рибама, да запоставимо индустрију, да зауставимо прогрес нашег славног присуства на планети земљи! Па молим вас, људи, другови, па ви сте ми сами дали тај чин, ватру да гасим, паликуће да спречавам... Не дајте да ме ставе у исту собу с књижевником, па њему ваздух не ваља, а мени је добар, слadak, једини прави који желим да дишем.” (224) Дабоме да му је ваздух слadak, јер он помаже онима изнад себе да ведре и облаче, а без таквих они не би могли ништа.

У свом уводу у књигу, Миладин Шеварлић каже: “Ваља рећи да се, у ствари, читав Ђукићев драмски опус може сагледати као једна целовита метафора, где се ауторов сензибилитет, његово промишљање и његова иронична опсервација (јер његов приступ драмској грађи никада није једнозначан) јавља као веома осетљив и прецизан сеизмограф, који непоткупљиво региструје трусне ударе што изобличују лице света у којем смо осуђени да живимо. Ова јединствена метафора, овај збир монументалних драмских гротески, стоји и стајаће мимо тока помодних дневно актуелних литерарних и драмских састава као незаобилазни показатељ карактера и духа ове епохе, као темељна дијагноза њене девијантности, те као прилог за разумевање људске позиције у ишчашеном, децентрираном свету, који је изгубио равнотежу, целовитост и склад.” (13-13) Уводничар такође подвлачи мотив апокалипсе скоро у свим Ђукићевим делима “”као природна последица људског посрнућа”. Ђукић се “са изразитим смислом за хумор, иронију и сатиру, поиграва својим јунацима, али им најзад, у крајњем исходу, ношен осећањем постиђеног хуманизма, досуђује катаклизмичку казну, као што је расрђени и разочарани старозаветни Створитељ својим креатурама досудио потоп.” (15)

Драматичар Миодраг Ђукић је један од многих српских писаца који се, после скоро пола века, труде да у својим делима исправе неправде или – да употребимо његову метафору – да снабдеју друштво кисеоником, главном супстанцом живота. За уметника, па и за друге, то је стваралачка слобода.

1 Пренето из часописа “Искра” (Бирмингем, 1, октобар 2002. године.)

2 Миодраг Ђукић, Одабране драме, Нови Сад: Прометеј, 2001), 183-250. Бројеви страна цитата из ове књиге назначени су у тексту.